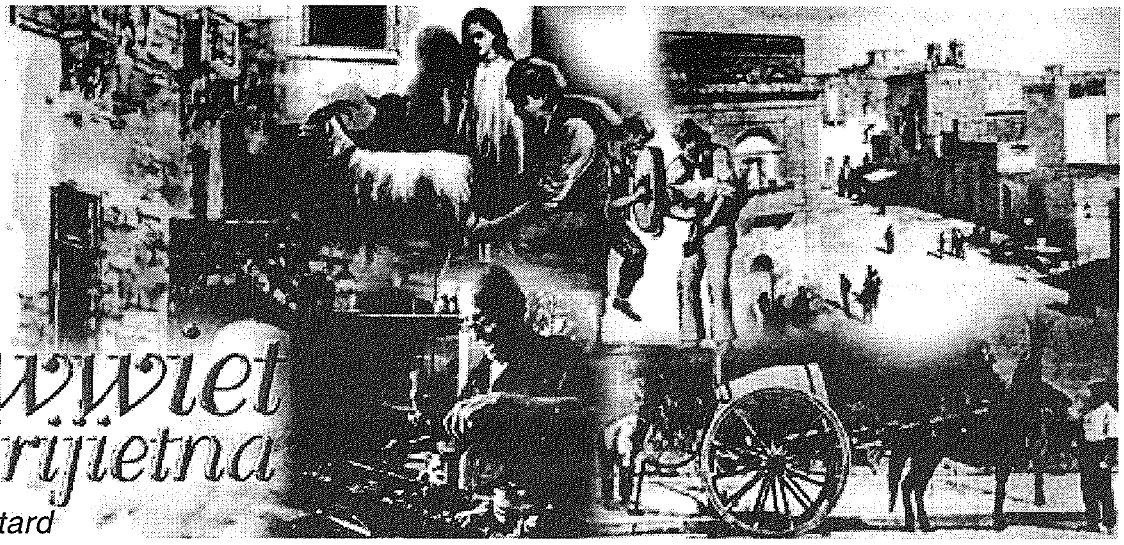

© Anton F. Attard

IL-MARA FIL-FOLKLOR GĦAWDXI

(Ir-Raba' Parti)

DRAWWIET OĦRA U SUPERSTIZZJONIJIET

Issa se naraw xi drawwiet u superstizzjonijiet antiki, kemm dawk li spiċċaw, kif ukoll dawk li għadhom jeżistu.

Meta xebba tilħaq għaż-żwieġ id-drawwa kienet li joħorġu qasrija fil-gallerija jew fuq xi ħarrieġa. Dari n-nisa ma kinux jistgħu joħorġu wisq ħlief kmieni ħafna u meta jagħmlu dan kienu jkunu mleffa tajjeb f'mantell b'wiċċhom imgħotti u ma jidhirx ħlief għajnejhom. Ix-xebbiet u l-miżżewġin kienu jilbsu differenti. Imma dan l-użu ilu li nqata'.

Meta ssir il-kitba taż-żwieġ l-għarus iwiegħed lil għarusa li jeħodha xi festi popolari bħalma kienu San Girgor u l-Imnarja. Din id-drawwa aktarx daħlet minn Malta. Qabel jagħtu l-kelma lill-għarusa kienu jidilkulha xufftejha b'taħlita li minbarra ħxejjex aromatiċi kien ikun fiha l-għasel biex minn fommha joħroġ biss kliem ħelu. Wara t-tieġ l-għarusa ma kenitx tmur id-dar tagħha mill-ewwel, imma tgħaddi ġimgħa oħra għand missierha. Imbagħad issir il-ħarġa meta l-għarusa tħalli dar il-ġenituri tagħha u tmur toqgħod ma' żewġha.

Mill-ferħ tal-festa tat-tieġ se mmorru għad-dwejjaq tad-drawwiet folkoristiċi dwar il-mewt. Meta jmutilhom xi ħadd, dari n-nisa kienu jdumu ġimgħat sħaħ ma joħorġu, ħlief kmieni filgħodu biex jisimgħu l-quddies, mhux inqas minn erbgħin jum. Illum idumu biss xi tlett ijiem. Tradizzjoni antika kienet titlob li n-nisa ma jsajjrux għal tlett ijiem. L-ikel kien jingħata mill-ħbieb jew qraba, anki mbegħdin. F'dak li hu lbies, in-nisa miżżewġin u l-għarajjes jilbsu l-iswed minn rashom sa saqajhom u kienu jużaw anki l-mustaxija sewda. Fl-ewwel ġimgħa tal-vistu ma kinux jilbsu u la kappell u lanqas barnuża, u kienu joħorġu bil-għonnella, li kienu jinqdew biha anki għall-knisja. Sa ftit żmien ilu għall-ġenituri kienu jdumu lebsin l-iswed tliet snin, għall-aħwa sentejn, għall-qraba oħra sena u għall-ħbieb xi xhur.

B'xorti ħażina jkolli ngħid li n-nisa huma aktar assoċjati ma' l-għajn ħażina milli l-irġiel. Kemm dari, kif ukoll illum, hawn raxxa ta' nisa li għandhom fama kerha li jgħajjnu. Biex wieħed jeħles mill-għajn ħażina ta' dawn in-nisa jrid jagħmel il-qrun - in-nisa jagħmluh bil-moħbi taħt il-fardal, inkella jilbes xi amuletti jew xi nagħla. F'Sibt il-Għid ibaħħru d-dar.

Biex ifejqu lit-tfal żgħar minn xi qatgħa f'Sibt il-Għid jaħsluhom fl-ilma bil-fjuri tas-Sepulkru. Xi tarbija li tkun se titlaq timxi ommha kienet itellaqha proprju mad-daqq tal-glorja li dari kien isir is-Sibt f'xi l-għaxra ta' filgħodu.

Xi nisa Għawdxin kienu verament jagħmlu ġid billi jpoġġu l-għadam f'postu ta' min ikun lewa jew fekkek idu jew siequ. L-aħħar mara li kienet tagħmel dan ix-xogħol kienet toqgħod iż-Żebbuġ.

Għandna ħafna rimedji mediċinali folkloristiċi dwar il-mard li jolqot in-nisa. Meta mara ddum ma tidħol fil-menstruwazzjoni tagħha kienu jippreparaw mistura mit-togħlija tas-salsaperilja li f'Għawdex hi xi ftit rari. Jekk il-menstruwazzjoni tkun abbundanti kienu jixorbu l-meraq tal-lumi. Dwar l-uġigħ ta' żaqq minħabba l-menstruwazzjoni kienu jieħdu kamumella, lumi, ilma żahar u anki jagħmlu xi sufa sħuna. Għal menstruwazzjoni żejda kienu jieklu ħafna frott frisk ta' l-istaġun.

Il-menopawsa ftit jew wisq taffettwa lin-nisa negattivament. Biex itaffu l-fwawar kawżati minnha kienu jxarrbu moħħhom b'ċarruta bil-ħall jew jixorbu l-meraq tal-għeruq tan-niġem jew il-weraq tal-qasab wara li jgħalluh u jsaffuh. Jieħdu tazza kemm-il darba kull jum. Għall-uġigħ ta' ras kienu jpoġġu patata maqsuma fuq moħħhom jew inkella jxarrbu saqajhom bil-misħun.

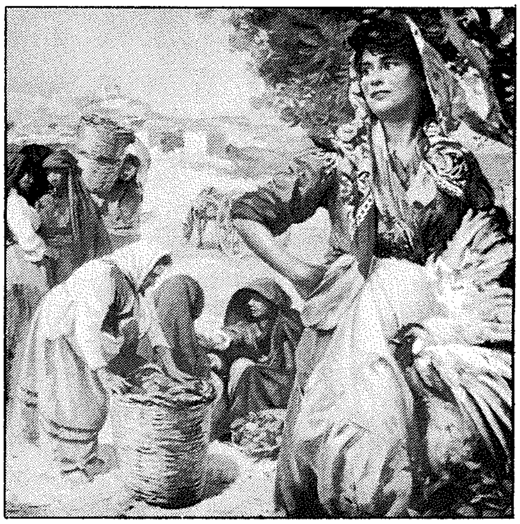

In-nisa mhux miżżewġa, bħas-sorijiet, kienu suġġetti li jaqgħu f'ħafna mard, speċjalment kankru u tumuri ta' l-utru. Kienu jippruvaw ifejjqu dan il-mard bi ġbajjar fuq iż-żaqq u mistura għas-suffejra. Għall-mard venerju kienu jaħslu l-parti infettata bil-meraq tal-buqexrem. Għall-irġiel, il-mard venerju jissejjaħ mard tan-nisa.

Sider il-mara huwa differenti minn dak tar-raġel. Huwa wkoll suxxettibbli għal aktar mard. Kienu jippruvaw ifejjqu xi axxess fis-sider bil-ġbajjar tan-nuħħala u saħansitra bil-ġbajjar ta' l-ippurgar tal-ħamiem. Fuq l-imsiemer kienu jagħmlu tadama maqsuma, ġbajjar tal-ħubbejża u fumenti tal-misħun. Għall-għoqod fis-sider, li xi drabi kienu jkunu tal-kankru, kienu jagħmlu xi sufa sħuna għall-uġigħ, inkella jpoġġu xi santa ta' xi qaddis li lejh ikunu devoti. F'każ ta' kankru malinn, ir-riżultat aħħari kien ikun wieħed diżastruż. Dwar meta kien jiffjamma sider il-mara li tkun tredda' lil uliedha, aktarx minħabba nuqqas ta' iġjene, kien maħsub li dan jiġri minn xi għajn ħażina. Biex ma jiġrix dan kienu jsaħħnu ftit żejt b'imgħarfa fuq lampa tal-pitrolju u jidilku sidirhom bih qabel ma jressqu t-tarbija fuq is-sider. Biex toftom it-tarbija u twaqqaf il-ħalib, l-omm ta' dari kienet torbot sidirha b'faxxa jew ħarqa. Kienu wkoll jaħslu sidirhom bl-ilma tal-buqexrem.

Għal dik li hi infertilità tal-koppji miżżewġin ġeneralment teħel il-mara. Imma meta jinstab li fil-fatt huwa r-raġel il-kaġun ta' kollox, allura dan kien jiekol il-mazzit mid-demm tal-barri għaliex b'hekk kien maħsub li jżid fil-fertilità. Kien maħsub ukoll li santa ta' Santa Elizabbetta fuq is-sodda żżid il-fertilità billi din il-qaddisa kienet ħarġet tqila meta kienet imdaħħla sewwa fl-età. Kien ukoll maħsub li meta l-mara timxi fil-qamar kwinta żżid il-fertilità tagħha għaliex skond il-qawl: *Jekk fil-qamar tħuf, issaħħan il-ġuf.*

Dwar tqala mhux mistennija, l-aktar barra miż-żwieġ, wieħed irid igħid li dari kienet iddum ma tidher minħabba li kienu jilbsu lbies wiesa' ħafna, apparti l-għonnella li kienet ta' satra kbira għan-nisa tagħna. Infatti l-qawl igħid: Mara bil-għonnella la taf x'għamlet u lanqas x'kellha. U dari kien hemm pjanti li kienu jintużaw biex jabortixxu tqala mhux mistennija. Xejn mhu ġdid taħt il-kappa tax-xemx!

KONKLUŻJONI

Dan kien fil-qosor il-folklor tan-nisa fil-gżira Għawdxija, l-aktar fl-imgħoddi u xi ftit illum. Dan ma jfissirx li m'hemmx drawwiet tan-nisa oħra komuni għal dak ta' l-irġiel jew li Malta m'hemmx aktar drawwiet folkloristiċi marbutin b'mod partikulari man-nisa. Nista' ngħid ukoll li bosta drawwiet Għawdxin jeżistu wkoll f'Malta, bl-istess mod kif drawwiet folkloristici tagħna għandhom oħrajn jixbuhom f'pajjiżi oħra, l-aktar dawk ġirien tagħna bħal Sqallija u l-artijiet Għarab tal-Mediterran. Il-messaġġ tiegħi fl-aħħar ta' din il-kitba hu li l-poplu tagħna għandu jinteressa ruħu f'dak kollu li hu tiegħu, kemm dak ta' llum, u iktar u iktar dak ta' l-imgħoddi biex ma jintesiex. Bħala poplu għandna nkunu kburin bil-folklor tagħna, l-istess bħal ngħidu aħna l-Ingliżi, poplu mill-aktar ċivilizzat li bena imperu li minn fuqu x-xemx qatt ma kienet tinżel. U għalkemm dan il-poplu kbir għandu ħafna biex jiftaħar, il-folklor tiegħu għandu tabilħaqq post prominenti.

Daqshekk ieħor aħna l-Għawdxin għandna biex inżommu quddiem għajnejna li f'dak li hu folklor għandna tabilħaqq biex niftaħru għat-tradizzjonijiet li żammejna ħajjin għal mijiet u mijiet ta' snin, u għan-nies tagħna, Għawdxin bħalna, li kienu fost l-ewlenin li ħadu interess, ġabru u studjaw materjal folkloristiku li jiswa mitqlu deheb u li mingħajru ċertament il-folklor Malti kien ikun ferm ifqar. U fost dan il-materjal, insibu b'interess speċjali, il-folklor li għandu x'jaqsam man-nisa bħala ġens u n-nofs l-ieħor ta' l-umanità.

TMIEM